

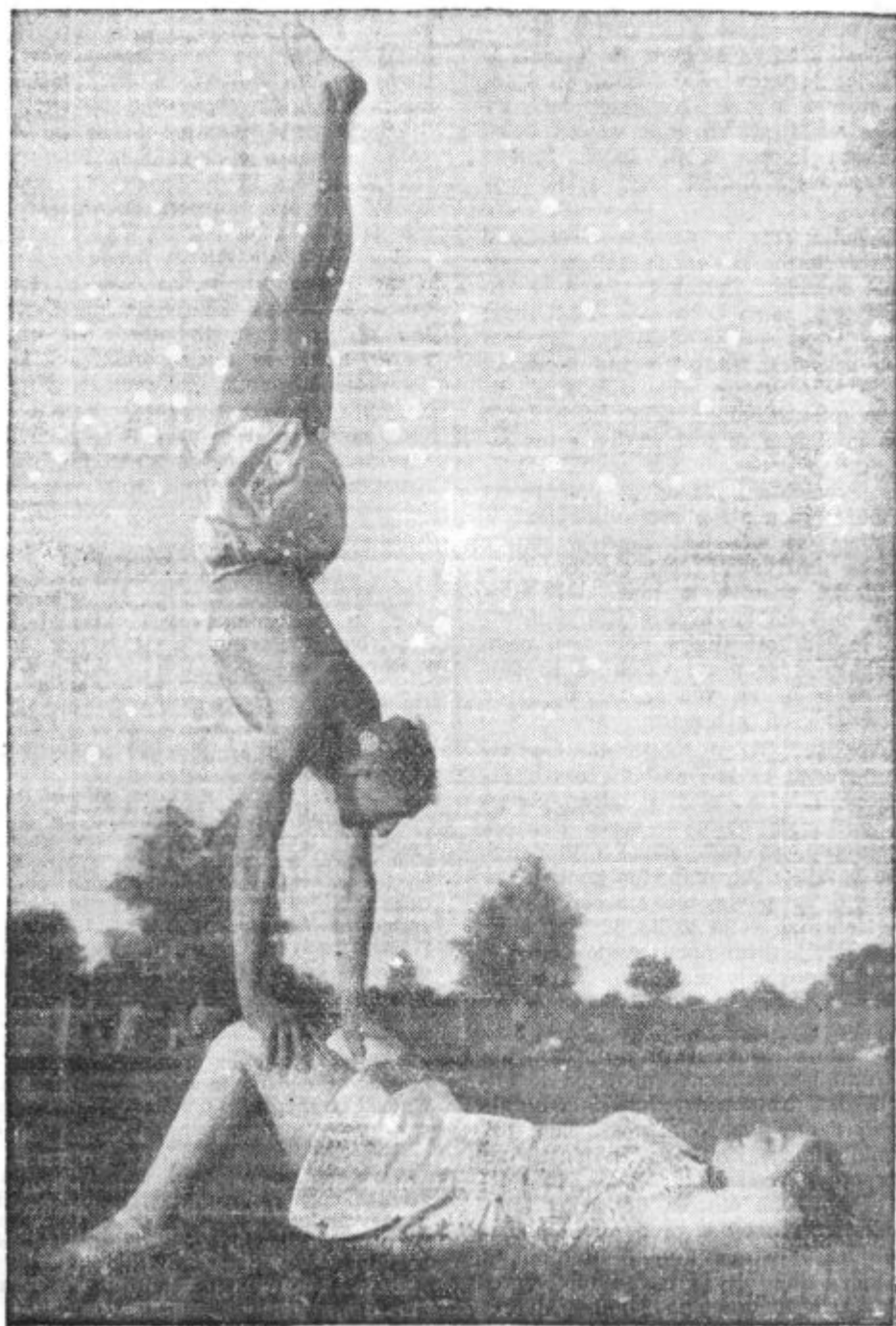
ŽIVLJENJE IN SVET

TEDENSKA REVILJA — PRILOGA PONEDELJSKEGA JUTRA

ŠT. 12.

V LJUBLJANI, 18. SEPTEMBRA 1937.

KNJIGA 22.

SPORTNA TOVARISNA

KAKO DOLGO BOŠ ŽIVEL?

MOŠKI UMIRAJO PRED ŽENSKAMI — POKLIO IN STAROST

Učenjaki so ugotovili, da zelo debeli ljudje navadno prej umro nego ljudje z normalno težino. Najdebelejši ljudje na svetu imajo razmeroma kratko življenje. Neki Danijel Mabert, ki je umrl l. 1808, ter je tehtal 400 funtov, je dosegel starost dobrih štirideset let. Za ženske velja morda tudi v tem oziru nekakšna izjema, kajti debele ženske dosežejo višjo starost nego debeli moški.

Prevelika teža je posebno nevarna v srednjih letih, ko začno telesne moči počasi pojemati. Čezmerna mast, ki obtežuje telo, samo pospešuje propadanje telesa. Za mlajše je včasih celo ugodno, če je njih teža nekoliko nad normalo, ker je debelost pri njih nekakšna obramba pred razvojem nekih bolezni. To velja predvsem za one, ki jim grozi jetika. Če se takšen bolnik nekoliko odebeli, je bolezen navadno že premagana tu more računati z ozdravljenjem. V splošnem so učenjaki mnenja, da je številka umrljivosti med mladini ljudmi visoke postave in nizke teže največja, medtem ko v poznejših letih visoki in suhljati ljudje delj žive nego majhni. Kje je pravi vzrok za to dejstvo se še ne ve, vendar se zdi, da je to odvisno od hrbtnice.

Kdor želi dolgo živeti, mora predvsem skrbeti za kar najbolj zdravo prehrano. Ljudje, ki žive mirno življenje, postanejo običajno stari. Filozofi, matematiki, pa tudi pisatelji in drugi, ki se bavijo z mirnimi študijami, lahko računajo na povprečno starost 64 let. Za glasbenike velja to do 62 leta. Najkrajšo življenjsko dobo imajo ljudje v napornih poklicih, med katerimi je rudarski na prvem mestu. Povprečna življenjska starost zdravnika je 68 let, prav tako oficirjev, seveda v mirni dobi. Učitelji in duhovniki dosežejo navadno 67 let. Neoženjene ženske dosežejo skoraj vedno visoko starost. Tudi državniki nimajo kratkega življenja, kar dokazujejo predsedniki Zedinjenih držav. Povprečna starost do sedaj umrlih devet in dvajset predsednikov znaša 68 let.

Najdlje žive sedaj ljudje na Novem Zelandu, kjer dosežejo ženske povpre-

čno 67, moški pa 65 let. Novi Zeland je torej najbolj zdrava dežela na svetu. V Zedinjenih državah žive najdlje prebivalci Južne Dakote. Moški umro povprečno s 64, ženske pa s 66 leti. Najmanj zdrave pa so države Colorado, Nova Mehika in Arizona kjer dosežejo moški samo 48 ženske pa 55 let.

Znanstveniki menijo, da se bo človeško življenje v doglednem času znatno podaljšalo in da bo znašala poprečnost človeške starosti devetdeset do sto let.

Sicer pa more vsakdo izmed nas približno izračunati, koliko časa bo živel. Treba je sešteti življenjska leta staršev ter štirih starih očetov in starih mater, nakar se deli to številko s šest. Ta vsota je domnevna dolgost tvojega življenja. Nesreče so seveda izvzete. Na vsak način pa je iz vseh teh opazovanj razvidno, da je kratko ali dolgo življenje odvisno od podedovanih lastnosti.

E. G.

ALBERT ROUSSEL

Francoska muza Euterpa žaliuje za zvestim in zaslužnim sinom, skladateljem Albertom Rousselom, ki je te dni umrl v Royanu. Pokojni glasbenik je bil rojen leta 1869 v Tourcoingu. Po srednješolskih študijah je vstopil v vojno mornarico, kmalu pa se je popolnoma posvetil glasbi. Dolga leta je bil profesor na pariški Scholl Cantorum.

Z Ducasom pred kratkim umrlim Piernejem, Ravelom in Schmittom je predstavil v svetu novo francosko glasbo. Komponiral je pesmi, komorne stvari, štiri simfonije, več suit, simfonično poemo Gozd itd. Pariška Komična opera ima stalno na repertoarju njegov »Festin de l'Araignée« (Pajčjo gostijo, v Veliki operi pa često dajejo njegov balet »Padmatvati«.

V Rousselovi glasbi, ki očituje globoko poznanje tehnike in zelo izviren navdih, občuduješ milino in premišljenost, čistost in smelost, čustvo in razum torej vse značilnosti francoskih umetniških ustvarjalcev.

P. K.

Verujem, da je javni dnevnik poslanstvo javnega zaupanja; vsi ljudje, v stiku z dnevnikom, so v popolnem obsegu svoje odgovornosti pooblaščenici (trustees) za občinstvo

Walter Williams, starešina ameriških novinarskih šol.

V DEŽELO DVEH TISOČ JAM

ANTON DEBELJAK

N A D A L J E V A N J E

Slikovitost podob v okapnici vam bo otipljiva, če v Westrovi Čitanki III na par straneh preberete prispodobne za kapnike: beluši, Belvedere, biseri, briljanti, cerkve, delfin, dež, dragulji, razna drevesa, vel. dvorana, mrtvaška glava, gobe, gostilna, govedina, začaran grad, grob, izpovednica, jahalnica, ječa, Kalvarija, mali in vel. krstni kamen, kariole, kipi, kope, kristali, krožnik, kuhinja, Noetova ladja, m. in v. leca, lestenec, nav. in morski lev, lisica, listi, luna, mesnica, mlaji, Rd. morje, mož (ki nese ženo cucoramo), mumije, obeliski, m. in v. oltar, orgle, palice, perilo, plesišče, podobe raznih svetnikov n. pr. 2 Marijini, Ant. Padovanski, Peter, Nikolaj, Štefan; poslopje, pregrinjala, razglednik, ribnik, rjuhe, rokavice, severni ali tečajni sij, v. in m. rdeči slap, milanska stolnica, turška sablja, salame, sinice, skedenj, sladoled, slopi, sova, steber²⁾, šopek cvetic, tabernakelj, Tartar, veje, veža, ves vrt, vodometa, zagrinjala, zastava, m. in v. zvon, želva,

²⁾ To ni tisti »vojaški steber«, ki ga je (tako je poročal 19. febr. Sl. D. —) Napoleon izustil tik pred smrtjo: colonne militaire = oddelek, četa!

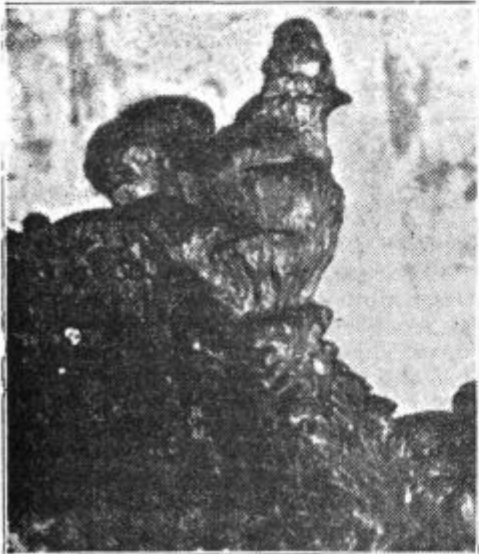

»ŠKRAT« v Postojnski jami

Lotova v sol spremenjena žena.

Ko smo hodili po jami, sem slišal prispodobne: čipke, krače, makaroni, papiga, spageti, ribe, vampi itd. Figaro je 23. III. 1932 poročal, da je v deželici Kao-Bang (Tonking) izredna jama z imenom Ngnomi-Nam: stalaktiti in stalagmiti v obliki prazgodovinskih živali, tigrov, zmajev, ptic, vojščakov, plesalčic. A zdi se mi, da raznoterost omaga pred našo. Skriti se mora naravnost Šmohorica, visoka peč na koroški strani, o kateri trdi F. Kotnik (Storijske, 1924, 89): »S stropa visijo sami demanti kakor rtine soli.« Ital. prospekt ima med slikami papigo, petelina, škrate = lo gnomo; temu bi lahko dejal spak, ki ni istoveten s perzijsko-grško: spaks-spakós (pes), prim. rusko: sobaka.

Lani je neki angleški dnevnik otvoril poizvedbo: »Kaj je najlepše na svetu?« Babjilonski cesar Nebukadnesar — klinopisno Nabu-kudurri-utsur — bi bil zatrdno odgovoril: »Jaz.« Saj je bil tako zadovoljen s svojim veličanstvom, da je želel, naj ga obožujejo. Nekateri so označili Benetke, Bosfor, Boro-mejske otoke, Capri, Neapeljski zaliv. Da so vedeli za njo, bi bili mnogi pokazali na Postojnsko jamo. Nekdo pa

»PETELIN« v Postojnski jami

je glasoval: Nejlepše na svetu je spečete dete...

Pesačili smo po čistem pesku gori in doli:

Questo mondo e fatto a scale,
chi le scende e chi le sale...

Te podzemske hodnike imenujejo Italijani *m e a t i s o t t e r r a n e i*.

Za nami ugašajo električne žarnice in zevajo črni prepadi. Faustov »Das Schaudern ist des Menschen bestes Teil« si je prisvojil tudi E. G. Lammer v svoji knjigi »Wie anders ist das Besteigen der Alpen geworden« (Wien,

1937). Ni li Župančič rekel nekje o grozi: V dušo jo kličem? jo vabim? Sicer pa drgetec in zona redkokdaj odložita orožje, če smemo verjeti distihu, čitljivemu v obe smeri:

Aspice, nam raro mittit timor
[arma nec ipsa
si se mente roget, non tegeret Nemesis.

Ko bi vse luči ugasnile, to bi bilo trepetanja! V breznu šumi Pivka. To mi budi občutke, ki sem jih podoživljal pred 29 leti ob Quincyjevih »Spominih opijanca« (opium eater).

TRIJE MUŠKETIRJI

ALEKSANDER DUMAS ST. © ILUSTRIRAL NÖRRETRANDERS © POMATIS NI DOVOLJEN

FANATIK

Okoli sedmih zjutraj se je ladja usidrala v omenjenem zalivu. Vihar je ponehal. Felton je stal vzravnal v čolnu ter mahal s klobukom, dokler je mogel ob takem vremenu. Dogovorili so se, da bo kapitan čakal do desetih zvečer. Če bi se dotlej Felton ne vrnil, lahko nadaljujejo vožnjo. Felton je nameraval v tem slučaju obiskati Mylady v karmeličanskem samostanu v Bethunu, če bo do takrat še na svobodi. Mladi mož je šel naravnost v

Portsmouth, ki je oddaljen dobre pol ure. Dobro se je videlo, da je na drugi strani mesta zasidrano močno brodovje. Spotoma je Felton še enkrat naštel v mislih vse Buckinghamove grehe ter je bil prepričan, da je to, kar mu je povedala Mylady, grozotnejše od vsega, kar se je doslej vedelo v javnosti. Njegova ljubezen do Mylady je spremenila njegov odpor do vojvode v divje sovraštvo.

Občutil sem hladne prste na svojem licu
in skušal sem pretrgati vezi.
Moj duh se je boril s poslednjo močjo.
Od vseh strani sem slišal šum vodá.
Mogočni slapi, ki so padali
iz neizmerne višine,
so se družili ob meni v divji tok...

začetek in konec preberite v Seliškar-
jevih Pesmih pričakovanja (Sl. Mat.
1937) v oddelku: Stekleno oko (občutki
ob narkozi).

Že dvakrat navedeni goriški Nemec
francoskega imena, von Mailly, omenja
v knjigi »Mythen« 1916 naše vilenice,
Feenhöhlen. V leks. Minervi (1936) naj-

deš v stolpcu 1509 stavek: Božanstvo
Zemlje Baba (topograf. nazivi kao Ba-
bin Dub, Babina Glava, Babino Jezero
i sl., i imena biljki kao Babina duša,
Babin zub, Babina svila). — Ob tem se
bo marsikdo spomnil verzov:

Onkraj grada
mutast strada
strmi Babji zob...

Ta stradajoči nemi zob ima škrbino,
dolgo nad 20 minut hoda. Po imenu
sklepam, da spada med vilenice.

Že citirani M. Gortani (l. l. 14) nas
učí, da so po vsej Italiji razprostrte
plašljive, grozljive legende o jamah, bi-

SEL LORDA WINTERJA

Ob osmih je prispel v Portsmouth.
Vse mesto je bilo vznemirjeno. Po ce-
stah so odmevale godbe, vojaštvo pa
je korakalo proti pristanišču, da se
vkrca na ladje. Prepoten in ves pra-
šen je prišel Felton pred palačo admi-
ralitete. Straža mu je hotela zabrani-
ti vstop, toda Felton je poklical neke-
ga častnika, mu pokazal dokument in
rekel:

»Prinašam nujno vest od lorda Win-
terja.«

Ob tem imenu — baron je bil znan
kot najboljši vojvodinov prijatelj — je
straža dobila povelje, da mora spustiti
Feltona, ki je imel uniformo pomor-
skega častnika, v palačo. Istočasno je
stopil neki drugi mož pred stražo.
Tudi on je bil ves prašen ter je komaj
mogel spregovoriti: »Važna vest za
vojvodo. Moram takoj k njemu!« ker
je pa izjavil, da bo povedal svoje ime
le vojvodi, je dal komorni služabnik
prednost Feltonu.

vališču nimf Jame so bile zavetišča svetišča, redko smetišča. Pred Gortanijem je že rekel Stoppani, da se občutje Boga v kavernah samo po sebi druži z občutjem prirode — Podobne misli razvija Norbert Casteret, iz katerega je ponasil L. Kušcer izvleček »On kraj sifonov« (Proteus 1937. št. 4). go vorec o drznih odkritjih tega francoškega jamarja Tu najdeš opombo, da imajo v Molièrovi domovini Jamo treh bratov kakor pri nas na Kočevskem

Kraški svet je najboljši za raziskavo prikazni ali fenomenov, zvezanih z rabdomancijo, bajaništvom. Ta panoga človeškega zanimanja stoji še v vražarskih škornjih, a si nadeva že znanstveno čepico. Francoski sourcier (vredloledec, iskalec studencev) se loči samo po eni črki od bajca ali čarovnika (sorcier). Besedno igrlo lahko posnamem: vedovin — vodovin.

D A L J E

IZ LITERARNEGA SVETA

CHARLES SWINBURNE

(1837—1909)

Letos je minilo sto let, kar se je rodil v Londonu deček, ki je ob koncu svojega stoletja veljal za najpomembnejšega pesnika v Angliji. V Oxfordu, od koder so ga odslovili radi večnih neuspehov pri izpiti, je spoznal literate: Rossettija, W. Morrisa, Burna Jonesa. »Vsa njegova vnajnost... je pisal poslednji neke... razodeva najodličnejšo in brez dvoma najbolj poetično osebnost, kar sem jih kedaj poznal«.

V svojih Pesmih in baladah, ki delajo pohujšanje s svojo ostroščjo in erotiko, se je hotel boriti zoper tennysonski idilizem. Kakor V. Hugo ali Wagner se prepušča svojemu lirizmu, smisla za nujne žrtve ni imel. Svojo stroko je imenitno ovladal v Zmagi časa in pr. je uporabil najzvočnejše samoglasnike in najsočnejše dvoglasnike; metrično dovršenost razodeva tragedija Atalante v Calydonu. Vendar njegove drame niso za oder, tako veličanska trilogija o Mariji Stuartovi. Najlepše se njegova osebnost kaže v Spevih pred zoro (Songs before Sunrise) in v 2. zv. pesni in baladi

A. D.

NARODNO ODLIKOVANJE

ZA SLOVSTVO

v znesku 100.000 lejev je dobila romunska pesnikinja Elena Farago za svoje celotno delovanje. Prvic je ta nagrada prpadla ženski. 59letna Farago živi samotno v Craiovi. S svojo liriko (Versuri. Soapte din umbra, Din zaina vechilor »aspartii, itd.) stoji med najboljšimi imeni romunskega Parnasa.

nk.

IZ SODOBNE LIRIKE:

PESNIKU PREKUCUHU

V ljubezni drznejši od Sapfe,
v puščici poln strupene čemerike,
na merek si jemal ljudi velike,
ki so nočepali pod paragrafe

Zaklepali so tvojo knjigo v sate
(oprosti, Levstik Fran. mi take stike),
besede tvoje štelil so za krike
podpis za krempijev levovih parate.

Še ni sto let odtlej »Ubogi levček!«
ti griyo boža blaga nakodranka,
prenežna, da bi mogla reči: revček

Tako se je spremenil sueculum,
tako človeški se razvil razum,
da Tebe si lasti že ljudska stranaka.

Ant Debeljak

N A Š J E Z I K

ČREVJE, NE ČREVESJE

K »Zisa 10. VII. 37 (s. 31). Pletersnik Bartel, Brus. Pravopis poznajo zgolj obliko črevje če že nočemo rabiti izraz čreva. To je prvotna izvedenka kakor drevje. Slično pišemo obnebje (-obnebanj, horizont), podnebe (klima). Da preprečimo dvoumje, se zatečemo k daljši tvorbi: podnebesje (nebesna prostornina, nebesa). Ker pomeni kolje, skupino kolov ali prekel, je Cigale zapisal kolesje za: koleasa (Räderwerk). Isti znanstvenik z univerze, ki sili v ospredje s črevesjem poudarja stalno: živčevje. Vsi pravorečniki naši pa se oklepajo pravilnega živčevja (akcent na i). Analogija ali na lika in sicer silno valika, vendar pravilnost je višja. Tej dajmo vselej prednost!

A. D.

R. Kraft: POD HRIBOM

ZA LJUBITELJE CVETLIC

Cvetlice v septembru

Kdo ne uživa rad lepih jesenskih dni na svojem balkonu in na vrtu? Zato moramo vestno skrbeti za svoje balkonske cvetlice, ki jih moramo precej zalivati, tora vedno le jutraj in sicer s prestano vodo, nikoli naravnost iz vodovoda. Odvečetele cvetke je treba sproti odstraniti. Umetnih gnojil ne dajemo več, zlasti ne pelargonijam in fuksijam, če jih hočemo ohraniti v lončkih čez zimo.

Ze zdaj moramo skrbeti, da ne bo naše stanovanje pozimi brez oživljajočih cvetlic. Predvsem kupimo močne gomolje hijacint in ravnajmo z njimi po vrtnarskih izkuštvih. Preskrbimo se tudi s primerno mladenimi cveticami, ki jih vsadimo v lončke, da bodo začele cveteti še pred koncem zime. Postavimo jih v hladen, svetel prostor, ki ga moramo zračiti, dokler ne nastopi mraz. Azaleje in kamelije postavimo na sončno mesto, dokler ne pride slana.

Na vrtu je treba podpreti sadna drevesa, ako jih še nismo obrali. Vsak dan sproti moramo pobrati odpadlo sadje. Gnilega ne smemo vreči na kompost, ampak ga moramo globoko zakopati ali drugače uničiti. Tudi sicer moramo že zdaj primerno zavarovati sadna drevesa pred mrazom, da ne bo prepozno.

Zaradi tehničnih ovir bodo prejeli naročniki »Zisa«, dve številki v skrócnem obsegu. Štirinajsta številka pa bo imela spet običajni obseg.

IZ PRAKTIČNE MEDICINE

»Moške in ženske« bolezni

Izvenzši čisto ženske bolezni (spodnji del telesa) obolijo ženske lažje in hitreje zaradi pogostega materinstva na žolču, na usedu droba in na obistih nego moški. Tudi želodčni čir so pri ženskah pogostejši kakor pri moških, ki pa zato lažje obolijo na čirih v dvanaajsterniku. Golša in ž njo združen Bassedow je tako rekoč bolezen ženskega spola. Pri moških prevladujejo bolezni, ki jo povzročajo razni poklici. Pljučne bolezni pri kamenarjih, kožni rak pri dimnikarjih i dr. Zloraba alkohola in nikotina povzroči razširjenje srca, poapnenje žil, bolezni v grlu in na jetrih ter protin. Dostikrat tudi hemofilijo (obolenje krvi).

Vrline in slabe strani tiska so nerazdružljive.

Royer-Collard, franc. filozof in politik (1763-1845).

PRAKTIČNE NOVOTE

Ze veliko perilo

Trud, ki ga zahteva veliko perilo od gospodinje, zahteva tudi brodja, ki naj ji delo olajša. Ena največjih neprijetnosti, ki ji povzroča telesne težave, je to, da mora okrog čebra delati v sklonjeni drži. Ta neprijetnost se da odpraviti s primeranim posojem. Posebno praktična je tu kad za splakovanje in namakanje perila, ki visi da premičnem ogrodju v višini miže in omogoča ravno držo. Premičnost

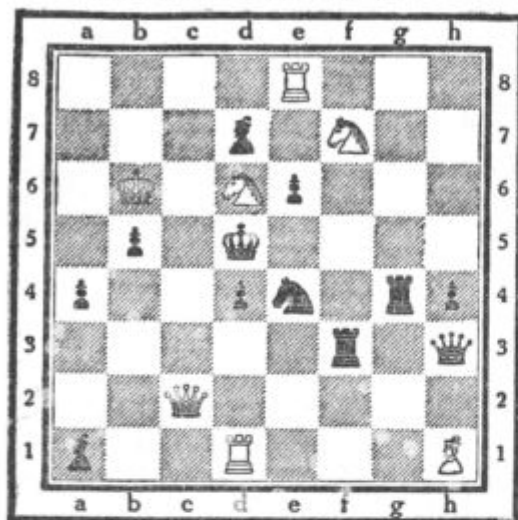
kadi iz cinka je res velika prednost. Tudi če je kad napolnjena, jo z ahkoto pomaknemo tja, kjer jo hočemo imeti. Nadaljnja prednost je ta, da ima na ožjih straneh leseno letvo, na katero se da pritrditi ožemalni stroj, ne da bi cinkaste stene trpele. Odtočna pipa olajšuje izpraznjevanje kadi. Kad sama ima ročaje in se da dvigniti brez težave z ogrodja, ki je spodaj opremljeno s kolesci. Te premične kadi se dobe v različnih velikostih za 100, 150 ali 200 l vode in se dajo uporabiti še za kaj drugega, ne samo za pranje. N. pr. za kopanje otrok ali za pomivanje posoda.

PROBLEM 211

Kurt Laue

Prva nagrada na turnirju nemške šahovske zveze v Bayreuthu 1923

Mat v dveh potezih

Rešitev problema 210

1. Sg5—e6, Kd5 x e4 (a); 2. Se6—f4 mat.
1... d4—d3 (b); 2. De8—a8 mat. 1... Kd5—c4 (c); 2. Te4 x d4 mat.

ZA BISTRE GLAVE

340

Piramida večnosti

V nekem indskem samostanu se bavijo menihi že stoletja z igro, ki zahteva mnogo potrpežljivosti:

Na razpolago so trije prostori. Na enem teh prostorov je zgrajena piramida iz plošč, ki so navzgor čedalje manjše. Oba ostala prostora sta prazna. Piramido je treba prenesti na enega izmed praznih prostorov, vendar tako, da prestaviš vsakokrat samo eno ploščo in da postaviš potem vsako ploščo bodisi na prazen prostor ali pa na večjo ploščo, nego je sama in nikoli ne na manjšo. Potrebno je zelo veliko število prestavitev, posebno, če je tudi število plošč veliko. Menihi, ki hočejo s to igro na nekakšen način simbolizirati večnost, imajo opravka s sto ploščami. Kolikokrat morajo prestaviti poedine plošče in kako dolgo lahko traja ta igra?

Rešitev št. 339 (Doživljaj na Novem Zelandu)

Lunine mene so videti na južni polobli baš nasprotno nego na severni. Sonce in luna stojita, kakor znano, v ravnini tako zvane ekliptike, ki za površno opazovanje ne leži preveč različno nego ravnina ravnika. Če si mislimo, da je ravnika ravnina ogromno zrcalo, tedaj bomo razumeli, da vidi opazovalec na južni polobli lunine mene tako, kakor bi se za severno polovico pokazale v ogledalu. Torej je manjšajoči se mesec videti tam kakor pri nas rastoči, v podobi črke D. Naš junak je videl manjšajoči se mesec in dan ali dva dni pozneje kot ožji srp. Če je to pomoto zakrivilo nezadostno znanje, tedaj bi moral tako zvest prijatelj našega nočnega spremljevalca vendarle paziti na to, da je rastoči mesec videti ob drugih urah nego pojemajoči mesec. — Zanimiva posledenca iz vsega tega: »Mož v luni« stoji na južni polobli na glavi!

REŠITEV KRIZALJKE V ŠT. 9

pas, eks, res, iks, cis, aus, ris, žis, ens;
Rus, aes, cos, ius, ras, ers, pes — Perica reže raci rep. — Za nagrado je bila izrezbana Meta Rainer, Braslovče.

ZADNJI SKOK (R. Bachem — izrezanka)